

**Iz Zakona o uređenju pučke nastave i
obrazovanja učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i
Slavoniji od 31. listopada 1888. godine**

Pripremila **Vesna Šredl**

Zagreb, svibanj 2016.

Novom Školskom zakonu od 31. listopada 1888. prethodio je prvi Školski zakon donesen 1874. godine. Premda je Zakon iz 1888. u nekim područjima bio napredniji od prethodnoga, a Hrvatski je pedagoško-književni zbor na svojoj skupštini donio rezoluciju u kojoj se traže bolje plaće za učitelje, šire obrazovanje i zadržavanje Zemaljske ženske preparandije u Zagrebu, ovim zakonom učitelji dolaze u nepovoljniji položaj, a Ženska je preparandija u Zagrebu ipak ukinuta.

Novi je zakon učiteljskoj struci donio restriktivne mjere, učiteljima je produljen radni staž s 30 na 40 godina, ograničena je autonomija općina u izboru učitelja, učiteljske su plaće snižene, a ograničena je i vjerska sloboda učitelja. U starom se zakonu učiteljica odriče učiteljske službe nakon udaje, a novi tu nepravdu nije ispravio. Naime, na sjednici Saborskog školskog odbora koja je prethodila donošenju zakona, a na kojoj je bio nazočan i ban Khuen Hedrevary, Izidor Kršnjavi zagovarao je prijedloge središnjega odbora Saveza hrvatsko-učiteljskog društva koje traži bolje materijalno stanje za učiteljstvo i da učiteljice mogu ostati u službi i nakon udaje. Ban je odbio oba prijedloga s obrazloženjem da je baš slabije plaćen učitelj bolji učitelj i da žena po svom fizičkom i spolnom ustroju nije za javno djelovanje.

Novi je zakon ipak produljio trajanje preparandije (odnosno učiteljske škole) s tri na četiri godine, izjednačio je učiteljice u svim berivima s učiteljima (naravno, dok se ne udaju), ali se ovim zakonom školskim nadzornicima ukida samostalnost.

Prev. Rješenjem od 31. listopada 1888. udostojalo je Njeg. Veličanstvo car i kralj Franjo Josip I. potvrditi Zakon o uređenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Glava prva – Obćenite ustanove

- 1. Pučkoj je školi zadaćom, da djecu religiozno i ćudoredno odgaja, duševne im i tjelesne struje razvija, te ih u najpotrebijem za građanski život znanju i umienju podučava.
- 2. Pučke škole diele se u niže i više škole.

S nižimi pučkimi školami spojene su opetovnice.

S pučkimi školami mogu prema mjestnim potrebam biti spojeni i strukovni tečajji.

- Pučke su škole nadalje ili javne ili privatne. One, koje se troškom zemlje ili političke občine podižu i uzdržavaju, jesu javne škole, te ih kao takove mogu polaziti djeca bez razlike vjeroizpoviesti. Škole pako inače podignute i uzdržavane jesu ili konfesionalne ili privatne škole.

- Nastavni jezik u pučkim školama hrvatski ili srpski. No u onih javnih pučkih školama, koje podižu i održavaju obćinu drugoga jezika po plemenu, nastavnim jezikom dotični materinski. U takovih se školama povrhu toga ima učiti hrvatski ili srpski kao obvezni predmet ućevni. No ako se je u takovih obćinama hrvatski ili srpski jezik već uobićajio, može nastavnim jezikom biti hrvatski ili srpski, a dotični materinski jezik obveznim predmetom ućevnim.
- 5. Na pućkih se školama ne plaća ni primarina ni školarina.
- 6. Ućevne osnove i školske knjige propisuju za obće pućke škole zemaljska vlada, vjeronaućne na priedlog dotičnih crkvenih vlasti, te se druge ne smiju upotrebljavati.
- 7. Obuka u pućkih školama traje na tjedan najviše 25 ura, izuzamši gimnastiku, pjevanje i ine praktićne vjeŹbe. U pućkih školama imaju se završetkom školske godine držati javni izpiti.
- 8. Školske knjige na istovrsnih pućkih školama imadu biti jednake.
- 9. Praznici, povrhu nedjelja, blagdana i ćetvrtaka, ili ove zastupajućih poludneva, traju za niŹe pućke škole dva mjeseca na godinu. Za više pućke škole odredit će se praznici naredbenim putem.
- 10. Sgrade pućkih školama moraju stajati na shodnih i zdravih mjestih, moraju biti suhe, svietle i provjetrite, te imati dovoljno prostora za mladeŹ.
- 11. Osnove za gradnju pućkih školama, na koliko nisu već unapried propisane, moraju u pojedinih slućajevih prije izdvajanja biti odobrene od zemaljske vlade.
- U obćih pućkih školama velićina se i broj školskih soba mora obzirom na ustanovu ravnati po broju djece školu polaziti obvezne i po broju potrebitih za nju ućitelja. No kod ovih gradnja valjat će se obzirati i na mogući prirast djece školu polaziti obvezne.
- 12. Potanju ustanove o tom kako da se ima postupiti pri gradnji školama, ter o tom, kakove da imaju biti školske sgrade i pojedini njihovi dielovi i pokućstvo školsko, pridržane su zemaljskoj vladi.
- 13. I obstojećee školske sgrade imat će se, na koliko već nisu, Źto prije urediti, dotićno pregraditi prema navedenim ustanovam.
- 14. Uz svaku obću pućku školu mora za praktićno vjeŹbanje ućenika u gospodarstvu biti školski vrt, zatim gombaliŹte i zdenac za piće i kućnu porabu ućiteljevu.
- 15. Pućke škole moraju biti providjene potrebitim pokućstvom i bar najnuŹnijim ućevnim sredstvi.

Glava druga – O nižoj pučkoj školi

- 16. Niže pučke škole moraju imati četiri razreda, od kojih četvrti razred za one učenike, koji ne prelaze u više pučke ili srednje škole, traje dvie godine. Po okolnostih može se za petu školsku godinu ustrojiti poseban peti razred.
- 17. Niže pučke škole mogu imati jednoga do četiri, dotično pet učitelja. Svaki učitelj uči u posebnoj sobi.
- Ako se na kojoj nižoj pučkoj školi s jednim učiteljem tri godine izasebice prijavi preko 80 učenika, onda treba namjestiti i drugu učiteljsku silu; ako li taj broj drugim načinom naraste preko 160 dotično preko 240 učenika, onda treba namjestiti treću i četvrtu učiteljsku silu.

Ako se na nižoj pučkoj školi prijavi za koji razred i više od 80 učenika, onda treba otvoriti paralelku.

Bude li koja pučka škola primorana kroz pet godina izasebice veći dio svojih razreda dieliti na paralelke, tada se umjesto tih paralelnih razred ima ustrojiti posebna škola.

- 19. U I. i II. razredu muških i obospolnih nižih pučkih školah mogu se namjestiti i učiteljice.
Učiteljice namještene u obospolnih nižih pučkih školah dužne su u tom slučaju podučavati žensku djecu i u ručnom radu i kućanstvu.
- 20. U pučkoj školi učitelj mora biti one vjere, kojoj pripada mladež školu polazeća. U konfesionalno mješovitih školah učitelj, ako je jedan, mora biti one vjere, kojoj pripada većina učenika; nastane li pako potreba, da se namjeste dva ili više učitelja, tada se ima obzir uzeti i na one manjine, kojih vjeroizpoviesti pripada bar četvrti dio ukupnog stanovništva dotične škole uzdržavajuće občine.
- 21. Gdje na nižoj školi ima više učitelja, jedan se od njih mora postaviti ravnajućim učiteljem.
- 22. Svaka občina dužna je o svom trošku podizati i uzdržavati svoje obće pučke škole.
- *****
- 27. Pri svakoj obćoj pučkoj školi mora biti prikladan stan za učitelja.
- Svaka seoska občina dužna je za svoju pučku školu školske knjige i druge za nauk potrebite stvari prije početka školske godine nabaviti, ter ih medju učenike putem učitelja podieliti. Trošak u to imat će občini nadoknaditi dotični roditelj učenika.
- Posve siromašnim učenikom davat će občina školske knjige i druge za nauk potrebite stvari bezplatno.

- 20. Najmanje mjesec dana prije početka školske godine ima se obaviti popis svekolike, unutar školske obćine nalazeće se, na polaz škole obvezne djece, i to putem posebnoga za to izaslanoga odbora, koji kako će biti sastavljen, odredit će se putem naredbe.
- Tko diete popisu ukloni i glede njega štogod krivo naznači, kaznit će se načinom i putem naznačenom globom od 1 do 20 forinti, na korist obćinske školske zaklade, ili ako platiti neuzmogne, zatvorom od 1 do 4 dana.
- 30. Tjelesno slabu i duševno nezrelu djecu može obćinski školski odbor na duže ili kraće vrijeme oprostiti od škole.
- 41. Roditelji i njihovi zamjenici dužni su djecu, koja su na polaz škole obvezna, redovito pošiljati u javnu pučku školu, što ako propuste, imaju se od obćinskoga odbora najprije na svoju dužnost opomenuti, a ako se opomenom ne uspije, imaju se na prijavu obćinskoga školskoga odbora od obćinskoga poglavarstva kazniti na korist obćinske školske zaklade postupnima novčanimi globama od 1 do 10 for., koje će se globe utjerivati onim načinom, kojim se utjeruju drugi obćinski zaostatci. Samo u slučaju potpune neutjerivosti novčane globe imadu se roditelji ili njihovi zamjenici kazniti zatvorom od 1 do 2 dana. Slučajeve, u kojih će se izostatci iz škole moći smatrati ispričanimi ustanovit će zemaljska vlada.
- 44. Vlasnici tvornica i većih obrtničkih radionica, na koliko se za svoj posao služe djecom za polaz škole još obvezatnom, moraju takovu djecu dok ona obveza traje, ili pošiljati u javnu mjestnu školu ili ju dati najmanje 12 ura na tjedan obučavati u posebnoj o svom trošku po propisih valjanih za javne škole ustrojenoj tvorničkoj školi. Ustanovljeno za obuku vrijeme mora se smjestiti unutar vremena za posao opredieljena.
- 46. Sposobnost za polaz škole nastaje s navršenom sedmom godinom života.
- 47. Obvezatnost za polaz pučke škole traje pet godina, neračunajuć ovamo opetovne nauke.
- 49. Vremenito ili trajno izključuju se od polaza pučkih školah djeca koja su kužno bolestna, ili inače radi znatne kakove mahne ili duševne bolesti za svrhu nastave, ili polaz škole nesposobna.
- 50. Nastavni predmeti u nižoj pučkoj školi jesu sliedeći:
 - a) Nauk vjere, a za učenike grčko-iztočne vjeroispoviesti još čitanje crkveno-slovenskoga pisma;
 - b) Materinski jezik: čitanje, pisanje, slovnica, vježbe u govoru i pismenom izrazu misli, a gdje nije hrvatski ili srbski nastavnim, ima se isti kao obvezni predmet učiti.
 - c) Računstvo i geometrijsko oblikoslovje
 - d) Najvažnije iz zemljopisa, poviesti, fizike i prirodopisa na temelju čitanaka
 - e) Krasopis

- f) Risanje
 - g) Svjetovno i crkveno pjevanje
 - h) Gimnastika
 - i) Praktična uputa u najvažnije struke gospodarstva
 - j) K tomu, za žensku djecu ručni rad i uputa u kućanstvo.
- 51. Obuku u ženskom ručnom radu i kućanstvu dužne su tamo, gdje postoje djevojačke škole, podjeljivati učiteljice takovih školah.
 - 52. Znanje stečeno u svagdanjoj obćoj pučkoj školi opetuje se i razširuje prema potrebam praktičnoga života u opetovnici, koja je spojena sa svakom takovom školom.
 - 53. Opetovna obuka traje od dvie do tri godine.
 - 54. Opetovnicu su obvezna polaziti sva djeca, koja su svršila nižu pučku školu. Izuzimaju se ona djeca, koja polazeć kakovu od niže pučke škole više učilište ili kakov strukovni tečaj, svrše s dobrim uspjehom najmanje dva tečaja takova učilišta.
 - 58. Pod globom od 20 do 30 for. na korist obćinske školske zaklade nesmije nijedan majstor osloboditi svoga šegrta, a trgovac svoga naučnika, ako šegrt ili naučnik školskom svjedodžbom ne dokaže, da je uredno polazio opetovnicu.
 - 60. Učitelji pučkih školah dužni su obučavati u opetovnici bezplatno.
 - 61. Opetovnica se drži dva puta na tjedan po dvie ure, nerčunajuć u ovo vrieme nauk vjere.
 - 69. U učiteljskih se školah učenici i učenice teoretički i praktički obrazuju za učiteljsku službu u pučkih školah.
 - 70. Zemlja uzdržava o svojem trošku potrebiti broj mužkih i ženskih učiteljskih školah.
 - 71. Uza svaku učiteljsku školu mora biti obća pučka škola i školska radionica za praktičku vježbu budućih učitelja i učiteljica pučkih školah.
 - Osim toga mora uz svaku učiteljsku školu za praktičku vježbu u gospodarstvu dotično kućanstvu biti dovoljno prostran vrt i gombalište., a uza svaku žensku učiteljsku školu zabavište.
 - 72. Učiteljska škola ima četiri godišta.
 - 73. U mužku se učiteljsku školu primaju samo oni zdravi i neporočni mladići koji su navršili 15. godinu dobe svoje i s uspjehom izučili barem malu gimnaziju ili malu realku ili višu pučku školu ili koji su si inače pribavili znanje u istom obsegu.
 - U žensku se učiteljsku školu primaju samo one zdrave i neporočne djevojke , koje su navršile 15. godinu dobe svoje i izučile višu djevojačku školu ili koje su si inače pribavile znanje u istom obsegu.

Uređenje školske sobe i hodnika

Veličina školske sobe tako je ustanovljena da se u svakoj sobi daje bez prenatrpavanja 70 do 74 školske djece smjestiti.

*Građa za povijest školstva Antuna Cuvaja, svezak VII. (Hrvatski školski muzej)
Franković, Dragutin...(et al.). Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. Zagreb:
Pedagoško-književni zbor, 1958.*

Ustanove glede naučnih predmeta.

I. Nauk vjere (čitanje crkv. slov. pisma).

Razdjelbu učiva za pojedine razrede ustanovit će po §. 207. školskoga zakona crkvene oblasti posebnom naučnom osnovom.

II. Hrvatski ili srbski jezik.

Naučni cilj: Mladež se ima osposobiti, da pravilno čita pisanu i tiskanu latinicu i ćirilicu, da čitano razumije te da svoje misli može ustmeno i pismeno razgovjetno izraziti.

(Kod same obuke valja nastojati, da bude što više moguće koncentrovano čitanje, slovnica i pismeno vježbanje).

I. razred.

Zorna obuka*: Učenici se imadu točnije upoznati s osobami stvarmi i pojavi oko sebe i tim ujedno vježbati u govoru te se pripravljati za stvarnu obuku, a kod svega treba nastojati, da se pri tom dječja ćud oplemeni. — (Soba. Učila. Posoblje školsko i kućno. Kuća. Govjeće tielo. Hrana čovjeka. Odielo čovjeka. Obitelj i rodbina. Stališ i zanimanje. Crkva. Selo i seljaci. Grad i građani. Novci i mjere. Domaće životinje. Voćke. Povrće. Cvieće. Ptice pjevice. Šumsko drveće. Divljač i zvieri. Ptice grabilice. Žito. Trave. Kukci i leptiri. Gmazovi. Puževi, pauci i crvi. Grmlje. Gljive. Vode. Ribe, raci, žabe i školjke. Kovine. Kamenje. Orudje i sprave. Vozila. Nebeska tjelesa. Oborine. Strane svieta i dobe dana. Godišnje dobe. Svetkovine).

Čitanje: Upoznavanje izreke, rieči, slovke, glasova, pisanih i tiskanih malih i velikih pismena abcde. Polagano i razgovjetno čitanje pisanoga i tiskanoga s osobitim obzirom na razstavljanje izreka, rieči, i slovaka. (Latinica u školah sa katoličkom većinom, a ćirilica u školah sa pravoslavnom većinom). Poznavanje glavnih razgodaka po imenu. Prepisivanje iz početnice (bukvara) te pisanje iz glave pojedinih rieči i malih izreka, kao i poslovice i zagonetka. Učenje malih pjesmica nazust iz početnice (bukvara).

II. razred.

Zorna obuka:* Kao i u I. razredu, samo se spaja sa tumačenjem štiva.

Čitanje: Učvršćivanje u razgovjetnom čitanju latinice i ćirilice, osnovano na stvarnom razlaganju štiva. Pripoviedanje štiva vlastitim riečmi kako na učiteljeva pitanja, tako u saveznom govoru. Učenje

* U I. i II. razr. klasifikuje se pod stvarnom obukom.